

**Постојећи систем евиденције судске праксе
(прикупљања, систематизације и употребе)
у Републици Србији и могућности
унапређења система**

**Милош В. Милошевић,
судија Окружног суда у Београду**

Београд, децембар 2005. године

**Постојећи систем евиденције судске праксе
(прикупљања, систематизације и употребе)
у Републици Србији и могућности унапређења система**

**Милош В. Милошевић,
Судија окружног суда у Београду**

Издавач:

Друштво судија Србије

За издавача:

Милош В. Милошевић

Љубица Павловић

Графичка припрема:

Денис Викић

Штампа:

Интерклима-графика

Тираж:

300

САДРЖАЈ:

1. УВОД	5
1.1. ЗАДАЦИ	6
1.2. РЕЗИМЕ АКТИВНОСТИ	7
2. УПИТНИК О ОРГАНИЗАЦИЈИ СИСТЕМА ЕВИДЕНЦИЈЕ СУДСКЕ ПРАКСЕ	9
2.1. УЗОРАК ЗА АНАЛИЗУ	9
2.2. РЕЗУЛТАТИ АНКЕТЕ	11
А. Нормативни извори за јединствену евиденцију судске праксе које судови примењују у свом раду	11
Б. Евиденција судске праксе у делатности судова	13
В. Употреба прикупљене судске праксе у делатности судова	18
Г. Унапређење система праћења, прикупљања и употребе судске праксе	23
3. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	25
3.1. НОРМАТИВНИ АСПЕКТИ ОРГАНИЗАЦИЈЕ СИСТЕМА СУДСКЕ ПРАКСЕ	25
3.1.1. Организација делатности праћења судске праксе	25
3.1.2. Метод прикупљања и обраде података и употреба ит технологија	28
3.2. МОГУЋНОСТ ИЗГРАДЊЕ ЈЕДИНСТВЕНОГ МОДЕЛА НА ОСНОВУ ПОСТОЈЕЋИХ ИСКУСТАВА У СУДОВИМА	30
3.3. ПЕРСПЕКТИВЕ ДАЉЕГ РАЗВОЈА И ТЕКУЋИ ПРОЈЕКТИ НА ПОЉУ УНАПРЕЂЕЊА СИСТЕМА	31
3.4. РЕЗИМЕ ЗАКЉУЧАКА И ПРЕПОРУКЕ	33
3.5. ЗАВРШНА НАПОМЕНА	35
3.5.1. Правилник Министра правде РС од 23.12.2005. године	35
3.5.2. Надлежност за доношење оваквог прописа	36
3.5.3. Садржина Правилника	38
ПРИЛОГ: УПИТНИК	41

1. УВОД

Последњих година у току је процес интензивне уставотворне и законодавне активности. Донет је велики број домаћих закона који непосредно утичу на систем заштите људских права и основних слобода и битно су измењени неки системски прописи који су се деценијама примењивали. Ступањем на снагу Уставне повеље Државне заједнице Србија и Црна Гора уведена су и два значајна принципа која су наметнула обавезу судовима Републике Србије да, осим домаћих прописа, воде рачуна о прихваћеним међународним стандардима у области заштите људских права и основних слобода: принцип *супремације* међународног права над домаћим прописима из чл. 16 Уставне повеље¹ и принцип *нейосредне примене* међународних уговора о људским и мањинским правима².

Међутим, реформа система заштите људских права и основних слобода не подразумева само законодавну активност и доношење транзиционих прописа. Да би били постигнути жељени ефекти, треба водити рачуна и о адекватној примени тих прописа и међународних правних стандарда пред судовима Републике Србије, благовременом упознавању свих судија са актуелном судском праксом у примени тих прописа, као и о упознавању стручне и шире јавности са праксом појединих судова. У Републици Србији за сада не постоји модеран и свеобухватан систем, који би омогућио да се на једнообразан и ефективан

1 Чл. 16 Уставне повеље ДЗ СЦГ: „Ратификовани међународни уговори и општеприхваћена правила међународног права имају примат над правом Србије и Црне Горе и правом држава чланица.“

2 Чл. 10 Уставне повеље ДЗ СЦГ: „Одредбе међународних уговора о људским и мањинским правима и грађанским слободама који важе на територији Србије и Црне Горе непосредно се примјењују.“

начин прате, евидентирају, упоређују, објављују и дистрибуишу најзначајнији правни ставови изражени у одлукама судова Републике Србије на свим нивоима.

У циљу да се на целовит начин испита постојеће стање система евиденције судске праксе у Републици Србији, његове евентуалне слабости и даље развојне могућности ради планирања даљих мера на пољу унапређења система, уз подршку АВА СЕЕЛI израђена је ова анализа.

1.1. ЗАДАЦИ

Задатак овог пројекта је снимање, упоређење и анализа постојећег стања у систему праћења, упоређивања и употребе правних ставова изражених у одлукама судова у Републици Србији (у даљем тексту: судска пракса), са крајњим циљем да се процени изводљивост другог пројекта, који се тиче израде предлога једнообразне и делотворне методологије за праћење, прикупљање, анализу, систематизацију, употребу и публикување правних ставова на нивоу сваког појединог суда (а у каснијим фазама и праћење непосредне примене међународних стандарда у пракси домаћих судова) уз употребу ИТ технологије. Стога је у оквиру постављених задатака обухваћена анализа свих сегментата постојећег система организације судске праксе:

1) Нормативни аспекти – проучавање система онако како је регулисан нормативним актима, његових предности, недостатака и могућности његовог унапређења и студија у којој мери се он примењује у пракси;

а) организациона структура судова

б) надлежност државних органа за обликовање система;

в) прописи који регулишу систем;

г) примена тих прописа у пракси;

д) потребе за изменама или допунама тих прописа;

2) Методи који се примењују у судовима – прикупљање, обједињавање и анализа позитивних и негативних искустава у пракси нижих судова на пољу прикупљања, евидентирања, сис-

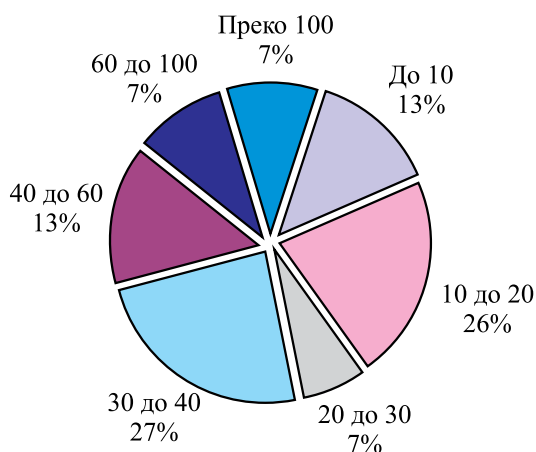
дописивањем одговора и са избором понуђених опција) и уз њега је било израђено детаљно упутство за попуњавање упитника.

2. *Дистрибуција упитника.* Упитник је дистрибуисан у 28 референтних судова на подручју Београда, Пожаревца, Ниша, Крагујевца, Ужица, Новог Сада, Зрењанина и Суботице.
3. *Анализа постојећих прописа који регулишу систем евиденције судске праксе.* Ради испитивања у којој мери су садашњи прописи који регулишу систем евиденције судске праксе актуелни и усклађени са модерним стандардима, у којој мери је развијена методологија и да ли се то заиста примењује у судовима, анализирани су постојећи прописи који регулишу систем евиденције судске праксе.
4. *Прикупљање података о текућим пројектима који се тичу организације система евиденције судске праксе.* Узети су у обзир и значајнији текући пројекти који имају за циљ унапређење система евиденције судске праксе.
5. *Састављање извештаја.* Састављање завршног извештаја започето је почетком новембра 2005. године, након што су прикупљени неопходни подаци и довршено 15.11.2005. године – тако да анализа садржи приказ стања и развојне могућности на пољу система евиденције судске праксе закључно са тим датумом.

2. УПИТНИК О ОРГАНИЗАЦИЈИ СИСТЕМА ЕВИДЕНЦИЈЕ СУДСКЕ ПРАКСЕ

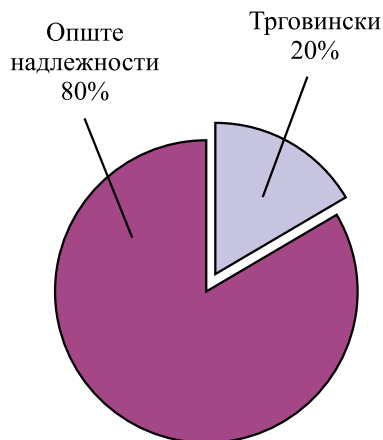
2.1. УЗОРАК ЗА АНАЛИЗУ

Упитник је дистрибуисан у 28 референтних судова (Виши трговински суд, Трговински суд у Београду, Окружни суд у Београду, Први општински суд у Београду, Други општински суд у Београду, Трећи општински суд у Београду, Четврти општински суд у Београду, Пети општински суд у Београду, Трговински суд у Пожаревцу, Општински суд у Пожаревцу, Трговински суд у Нишу, Окружни суд у Нишу, Општински суд у Нишу, Трговински суд у Крагујевцу, Окружни суд у Крагујевцу, Општински суд у Крагујевцу, Трговински суд у Ужицу, Окружни суд у Ужицу, Општински суд у Ужицу, Трговински суд у Новом Саду, Окружни суд у Новом Саду, Општински суд у Новом Саду, Трговински суд у Зрењанину, Окружни су у Зрењанину, Општински суд у Зрењанину, Трговински суд у Суботици, Окружни су у Суботици и Општински суд у Суботици).

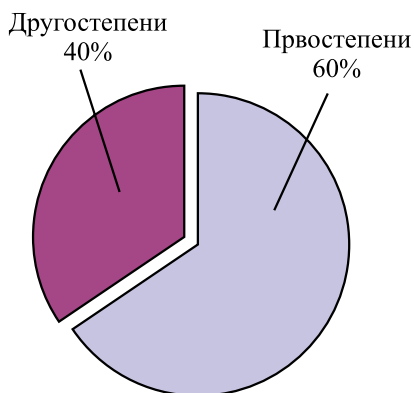

Графикон 1: Структура судова према броју судија

Одговоре су доставили Виши трговински суд у Београду, Окружни суд у Београду, Трећи општински суд у Београду, Четврти општински суд у Београду, Трговински суд у Пожаревцу, Трговински суд у Нишу, Окружни суд у Нишу, Општински суд у Нишу, Окружни суд у Крагујевцу, Општински суд у Крагујевцу, Општински суд у Ужицу, Окружни суд у Новом Саду, Општински суд у Новом Саду, Окружни суд у Зрењанину и Општински суд у Суботици. У анализу није укључен Врховни суд Србије, будући да се ова студија не односи на делатност тог суда у оквиру система евиденције судске праксе, већ на делатност нижих судова.

Графикон 2: Структура судова према стварној надлежности

Графикон 3: Структура судова према инстанци

Достављени упитници су дали довољан узорак за анализу, јер су покривени судови са свих референтних подручја (Београд, Пожаревац, Ниш, Крагујевац, Ужице, Нови Сад, Зрењанин и Суботица), који укупно броје 556 судија (што је више од 20 % од укупног броја судија у Републици Србији), а заједно покривају више од 20% укупног броја предмета првостепене надлежности, више од 50% од укупног броја предмета другостепене надлежности редовних судова и 100% другостепене надлежности трговинских судова у Републици Србији. Покривен је и највећи суд у Републици (Окружни суд у Београду, са више од 100 судија).

2.2. РЕЗУЛТАТИ АНКЕТЕ

Запажена је неујеначеност у одговорима на упитнике – неки судови су јасно и детаљно одговорили на питања на која су други одговарали штуро и непотпуно, нетачно или су изостављали одговор. Кроз одговоре је запажено и да судови не примењују јединствен модел у погледу методологије прикупљања података и садржине евиденција судске праксе, тако да за сада нема стандардизованих података који би омогућили повезивање и образовање јединственог система.

Код састављања резимеа одговора на упитник метод се одвијао у два правца, у зависности од типа питања. Код мерљивих одговора вршена је квантитативна анализа док се код немерљивих одговора пошло од потпунијих и јаснијих одговора, који су даље допуњени осталим одговорима које су на исто питање дали други судови, дакле извршена је синтеза сабирањем свих јасних одговора судова на поједина питања; потом је анализирана целина одговора, довођењем у везу са осталим одговорима у упитнику. Оцењено је да ће овакав метод на целовит начин објединити сва позитивна искуства судова у организацији система судске праксе, што би требало дати поуздану анализу слабости и предности система и представљати добар полазни основ за успостављање прихватљивих стандарда будуће јединствене методологије.

Следи анализа одговора на постављања питања.

А. НОРМАТИВНИ ИЗВОРИ ЗА ЈЕДИНСТВЕНУ ЕВИДЕНЦИЈУ СУДСКЕ ПРАКСЕ КОЈЕ СУДОВИ ПРИМЕЊУЈУ У СВОМ РАДУ

У организацији, начину евидентирања, анализе, објављивања, дистрибуисања и употребе судске праксе³ судови упућују на примену три прописа: Закон о уређењу судова („Службени гласник РС“ бр. 63/01, са изменама и допунама), Закон о организацији и јединственој методологији прикупљања, евидентирања и обраде података и информација за потребе правосудних органа од интереса за целу земљу

³ *Питање бр. 1: „Које законске, подзаконске и друге ошине акције примењујете у организацији, начину евидентирања, анализе, објављивања, дистрибуисања и употребе судске праксе“*

(Службени лист СРЈ бр. 44/89) и Судски пословник, док мањи броја судова указује да је ова делатност организована искуствено, без примене посебне законске регулативе.

У погледу методологије⁴ само један суд је назначио да примењује дефинисану номенклатуру (објављену у Билтену Врховног суда Војводине из 1981. године⁵), док су остали судови (50%) на ово питање одговорили одречно, изоставили одговор (13%), упутили на Судски пословник (20%)⁶ или на прописе који регулишу материјално или процесно право⁷. Нижим судовима углавном није познато (74%) какву методологију употребљава Врховни суд Србије у организовању евиденције сопствене судске праксе⁸ или се изјашнавају да ни у делатности Врховног суда Србије нема прописане методологије. Такође, највећем броју судова (60%) није познато који органи су надлежни да пропишу методологију праћења и евидентирања судске праксе⁹, мањи број у одговорима упућује на Министарство правде и Врховни суд Србије (27%) а поједини сматрају да то одређује искључиво председник сваког појединог суда или руководиоца одељења судске праксе у суду (13%).

Иако постоје прописи који регулишу јединствени правосудни информациона систем¹⁰, ти прописи су застарели, нису усаглашени са уставним променама које су настале ступањем на снагу Уставне повеље ДЗ СЦГ а никада нису ни заживели у пракси. Стога за сада не постоји повезаност судова у Републици Србији у јединствен систем нити ови прописи могу обезбедити добар основ за такво повезивање.

4 ПИИтање бр. 2: „Да ли постоји методологија праћења судске праксе и јединствена номенклатура (стандарди) одређених појмовних категорија из области судске праксе које се мораће придржавати и који оштри акти (акти) је прописује?“

5 Ово иначе није јединствена номенклатура за територију Републике Србије.

6 Судски пословник иначе не разрађује методологију, већ даје основне смернице за организовање система.

7 Ови прописи не разрађују методолошке основе, већ само дају основ за нестандардизовану поделу правних института које прописују процесни и материјални закони.

8 ПИИтање бр. 3: „Да ли је истиа методологија праћења и објављивања судске праксе на нивоу Врховног суда Србије и на нивоу нижих судова“

9 ПИИтање бр. 4: „Који орган је надлежан да прописује методологију праћења и евидентирања судске праксе (на нивоу праксе Врховног суда Србије и на нивоу судске праксе нижих судова)“

10 Закон о организацији и јединственој методологији прикупљања, евидентирања и обраде података и информација за потребе правосудних органа од интереса за целу земљу („Службени лист СФРЈ“ бр. 44/89), Закон о информационом систему Републике Србије („Службени гласник РС“ бр. 12/96).

Анкетирани судови нису информисани да ли се од органа који су надлежни за успостављање јединственог система предузимају активности на том пољу¹¹. У судовима се за сада користе једино рачунари или локалне рачунарске мреже уз употребу различитих комерцијалних програма (електронских збирки прописа и судске праксе) по избору сваког појединог суда¹² и планови у оквиру нижих судова односе се углавном на побољшање локалних ИТ мрежа. Даља анализа одговора на питања¹³ указује да поједини судови (нарочито судови са преко 60 судија) имају техничких могућности и за укључивање у јединствени систем и то сматрају потребним, али не могу спровести без додатних новчаних средстава, без јасне методологије и координације из јединственог центра.

Б. ЕВИДЕНЦИЈА СУДСКЕ ПРАКСЕ У ДЕЛАТНОСТИ СУДОВА

Готово половина судова оцењује да има лоше (47%) или добро опремљену (46%) судску библиотеку. Постоје судови који уопште немају судску библиотеку (7%), а ни један није оценио опремљеност судске библиотеке као одличну¹⁴. У појединим судовима судски библиотекар помаже судијама и приликом претраживања судске праксе, док у другим то обавља стручни сарадник¹⁵. Све судске библиотеке садрже штампани материјал у виду службених гласила, већина има штампане билтене Врховног суда Србије¹⁶, док поједини имају и сопствене билтене или билтене других судова који објављују судску праксу, штампане збирке судске праксе које објављују поједини комерцијални издавачи и комерцијална издања са текстовима и збиркама прописа. Код

11 *Питање бр. 5: „Да ли постоји јединствен информациони систем евиденције судске праксе у Републици Србији, који орган је одговоран за успостављање и одржавање тог система и да ли је Ваш суд укључен у тај систем и на који начин,„*

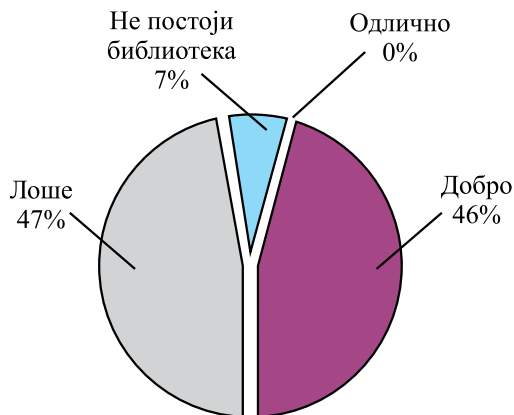
12 *Питање 17-ц: „Да ли у суду имате инсталиран неки од набројаних комерцијалних програма са електронском збирком судске праксе“*

13 Одговори на питања бр. 17, 26, 27. и 28.

14 *Питање бр. 7: „Да ли ваш суд има библиотеку и како бисте оценили њену опремљеност“*

15 На то упућују одговори појединих судова на питање бр. 18.

16 Детаљније у синтези одговора на питање бр. 21.

Графикон 4: Оцрмљеност судских библиотек

већине судова су у употреби и електронске збирке прописа и судске праксе најзаступљенијих комерцијалних издавача на тржишту (Интермекс, Инг-Про, Параграф-нет, Инфотек)¹⁷. Сва издања (штампана и електронска) судови набављају у границама расположивих средстава која су им одређена буџетом, при чему је актуелан проблем недовољних буџетских средстава за набавку одговарајућег броја штампаних и електронских издања који би омогућио да се у свим судовима покрију потребе благовременог и потпуног информисања свих судија. Делатност судских библиотека само је оквирно регулисана одредбама чл. 37 и 38 Судског пословника, које дају могућност употребе електронских података, а у погледу метода упућују на примену библиотечких прописа и усвојених међународних стандарда (што даје могућност за пилот пројекте у овом сегменту).

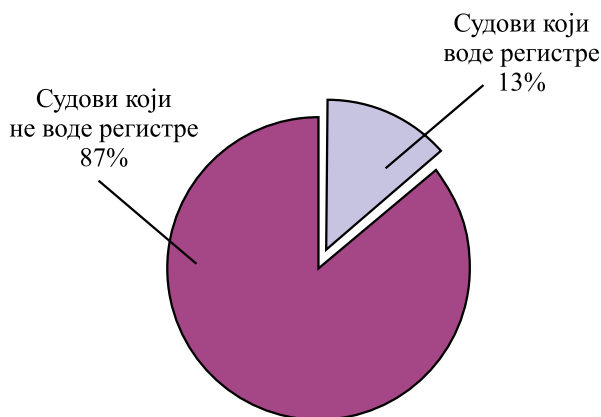
Постојање и начин организације одељења судске праксе разликује се у зависности од судске инстанце и броја судија¹⁸. У судовима са малим бројем судија углавном не постоји одељење судске праксе а послове који се тичу овог сегмента обавља непосредно председник суда, или сваки судија формира сопствену евиденцију судске праксе. Међу испитаним судовима 20% нема одељење судске праксе (ради се о судовима са највише 15 судија). Судови са већим бројем судија имају

¹⁷ Детаљније у синтези одговора на питање бр. 17-ц.

¹⁸ Питање бр. 8: „Да ли је у вашем суду организовано одељење судске праксе и ко је у саставу овог одељења (руководилац судске праксе, сиручни сарадници, референци...)“

сличну организацију, утолико да одељењем судске праксе руководи један судија – руководилац одељења кога одређује председник суда, а у састав одељења распоређује се један до три стручна сарадника. У највећим судовима у том одељењу постоје и један до два референта и дактилограф.

У судовима у којима је организовано одељење судске праксе углавном се прати материја која се тиче грађанских поступака (парнични, ванпарнични, извршни, стечајни поступак, радни спорови, статусни привредни спорови и др.), кривичног поступка и поступка по привредним преступима¹⁹, и у том нема знатније разлике. Међутим, велика разлика постоји у методама тог праћења у неколико важних сегмената, због тога што не постоје прецизна упутства, те сваки суд засебно утврђује сопствени метод.

Графикон 5: Регистри судске праксе

Када је реч о поступању са одлукама које су донете у испитаним судовима, целовитије организовану евиденцију судске праксе имају само другостепени судови са већим бројем судија²⁰. Пре експедовања

¹⁹ Питање бр. 9: „Да ли одељење судске праксе у вашем суду покрива све материје (парничну, ванпарничну, извршну, кривичну, испражну, земљишно-књижну, стечај, судски рејсисар...) и ако не, које материје су покривене“

²⁰ Питање бр. 10: „Да ли одлуке вашеј суда пре достављања сиранкама морају да буду евиденциране у одељењу судске праксе и који подаци у вези одлуке се евиденцирају (нпр. број и датум одлуке, садржина одлуке, врсња спорa према правном инстинктују, правни став изражен у одлуци...)“

одлуке из суда, у одељењу судске праксе се евидентира њен број и датум одлуке, исход поступка и врста спора према правном институту, али се не евидентирају значајнији правни ставови који су изражени у одлуци. Оваква активност одељења судске праксе заправо се своди на делатност судске статистике а не на праћење судске праксе, јер се користи у припреми тзв. статистичких (евиденционих) извештаја о делатности и ажурности суда.

Слично је и када је реч о поступању са приспелим одлукама виших судова поводом правних лекова²¹. И поред тога што чл. 25 Судског пословника осим обавезе праћења правних ставова прописује и обавезу њиховог класификовања те вођење општег регистра судске праксе, само се у 60% испитаних судова у одељење судске праксе износе на обраду сви предмети који приспеју из виших судова²². Најзаступљенији начин на који затим поступа одељење судске праксе своди се на селекцију, фотокопирање и чување значајнијих одлука виших судова²³ и то је заправо једина њихова заједничка карактеристика. У погледу свега осталог, различито се поступа: у већини случајева само се евидентира број и датум одлуке, доносилац и исход поступка по правном леку (што се заправо односи на судску статистику) те фотокопирају и чувају значајније одлуке, док само 20% испитаних судова том приликом формулише значајне правне ставове у виду сентеници²⁴ а 13% судова уз то води и прописане регистре у којим класификује те правне ставове²⁵. Судови који воде регистре, користе сопствени метод класификовања, без употребе јединствене номенклатуре која иначе у ову сврху није ни прописана нормативним актима²⁶.

21 ПИИЊАЊЕ бр. 11: „Када из вишеј суда љрисје одлука након шїїо је одлучено о изјављеном љравном леку...“

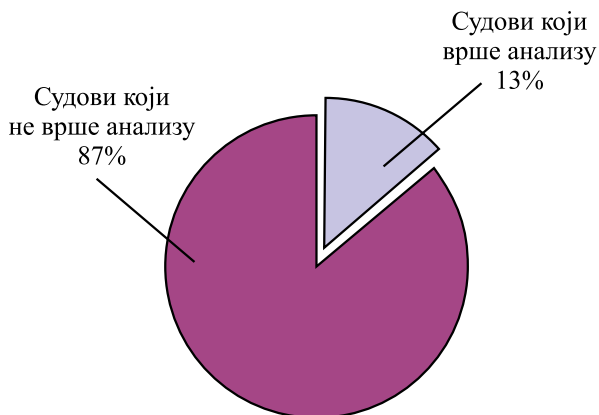
22 ПИИЊАЊЕ 11-а: „Да ли се сваки љредмеј који љрисје из вишеј суда износи судској љпракси љре неїо шїїо се изнесе већу које у љредмеју љосїїуїа“

23 ПИИЊАЊЕ 13: „Да ли љосїїојї архива судске љпраксе у којој се чувају одлуке из којих су евиденїїирани значајнији љравни сїавови...“

24 ПИИЊАЊЕ 11-б: „да ли се одлуке вишеј суда евиденїїирају у судској љпракси и који све љодаци у вези одлуке се евиденїїирају (нїр. број и даїїум одлуке, доносилац, љравни сїав, исход љосїїуїка љо љравном леку...)“

25 ПИИЊАЊЕ 12: „Да ли љосїїоје реїсїїри судске љпраксе и на који начин су они орїанизовани“

26 ПИИЊАЊЕ бр.2: „Да ли љосїїојї меїїодолоїїа љраћења судске љпраксе и јединсїївена номенклатїїра (сїандарди) одређених љојмовних кашїїорија из обласїїи судске љпраксе које се мораїїе љрїдржавати и који оїїиїи акїї (акїїи) је љроїсїїје“

Графикон 6: Анализа успешности поступака по правним институтима

Анализа квалитета одлука у 87% судова врши се само квантитативно, за потребе судске статистике (израчунавањем пропорције између укупног броја одлука које се побијају правним лековима у односу на укупан број укинутих, потврђених и преиначених одлука) док се у 13% судова обавља и анализа по правним институтима у појединим материјама (графикон 6)²⁷. У судовима који квалитет одлука прате уз анализу правних института, те послове води судија – председник одељења судске праксе²⁸ те се с тим у вези приређују интерни периодични извештаји (иако нормативним актима није прописана таква обавеза судова)²⁹ што омогућава да се открију „критична“ питања везана за примену права. У другим судовима, који врше само квантитативну анализу, те послове у највећем броју судова (67%) воде референти задужени за праћење судске статистике³⁰, који врше квантитативну ста-

27 Питање 11-и/1: „Да ли се врши анализа квалитета свих одлука по појединим врстама правних института (нпр. у грађанској материји: испуњење уговора, накнада штете, неважност правног посла, утврђење права својине, брачна шековина...; у кривичној материји по појединим кривичним делима итд.) и ко је задужен за такву анализу“

28 Види: Питање 11-и/2.

29 Питање 15: „Да ли се у вашем суду приређују периодични извештаји који могу да прикажу новодом којих правних института се деловорно окончавају поступци, а новодом којих правних института се одлуке често укидају и враћају на поновни поступак“

30 Питање 11-е: „Ко у вашем суду одлучује да ли ће се одлука стипендикички исказати као потврђена, укинута или преиначена“

тистичку анализу и у комплекснијим случајевима (као што су они код којих је правни лек делимично уважен)³¹.

Ни један од испитаних судова не прати нити посебно класификује одлуке у којима су на основу Уставне повеље ДЗ СЦГ непосредно примењене одредбе међународних конвенција за заштиту људских права³², нити је нормативним актима прописана таква њихова обавеза.

В. УПОТРЕБА ПРИКУПЉЕНЕ СУДСКЕ ПРАКСЕ У ДЕЛАТНОСТИ СУДОВА

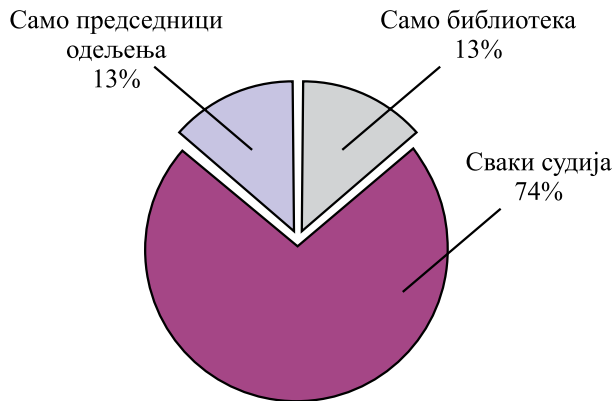
Када је реч о сврси у коју се користи прикупљена и систематизована судска пракса, највећи број судова јој кроз одговоре придаје велики значај, изјашњавајући се да је користи за уједначавање праксе, информисање и едукацију судија и судијских помоћника (60%), за повећање ефикасности у раду судија (53%), за истраживање специфичних правних института (13%) и анализу врсте и структуре предмета у суду према природи предмета спора (7%)³³. Међутим, овакве одговоре треба само условно прихватити – реална слика о употреби прикупљене судске праксе сасвим другачија када се анализирају и одговори на друга питања. Раније изнети податак да само 13% посматраних судова на целовит начин прикупља текућу праксу тако што систематски прати све одлуке, формулише значајније ставове (сентенце), класификује сентенце у регистре и анализира правне институте који су „критични“ за суд, упућује на закључак да заправо само мали број судова има реалну могућност да прикупљену судску праксу делотворно користи у наведене сврхе.

31 *Пићање 11-ф*: „На који начин се статаистички исказује одлука која је делимично преиначена, делимично укинута и делимично потврђена и ко је овлашћен да то одређује за сваки поједини предмет (референт уписарници, стурчни сарадник, судија-председник одељења или руководилац судске праксе)“

32 *Пићање 11-г*: „Да ли се посебно евидентирају и класификују одлуке у којима су, на основу Уставне повеље ДЗ СЦГ непосредно примењене међународне конвенције за заштиту људских права и међународни стандарди с тим у вези (нпр. Евроиска конвенција за заштиту људских права и основних слобода)“

33 *Пићање 14*: „За које сврхе користи прикупљену и систематизовану судску праксу“

У највећем броју испитаних судова, прикупљена судска пракса не употребљава се за уједначавање примене права³⁴, јер одлуке које одступају од начелног правног става какав је раније заузет на седницама судских одељења нису предмет посебне анализе (у 87% судова се иначе и не води посебни регистар прописан чл. 25 Судског пословника у ком би се класификовали ставови заузети на тим седницама). Изузетак представљају поједини другостепени судови велике територијалне надлежности, у којима се у оваквим ситуацијама, ради уједначавања будуће примене права, иницира седница одељења на којој се расправља о правилности исказаног правног схватања у спорној одлуци, али без обавезе појединог већа (судије) да измени своју одлуку или начин на који ће у будуће тумачити правну норму. Једино Виши трговински суд у оваквом случају поступа на начин прописан у чл. 185 Судског пословника³⁵ утолико што се, осим иницирања седнице одељења, предмет у ком је одступљено од усвојеног правног схватања задржава у судској пракси. Овакво поступање последица је тога што, за разлику од Врховног суда Србије, чија су поједина већа везана начелним правним ставовима усвојеним

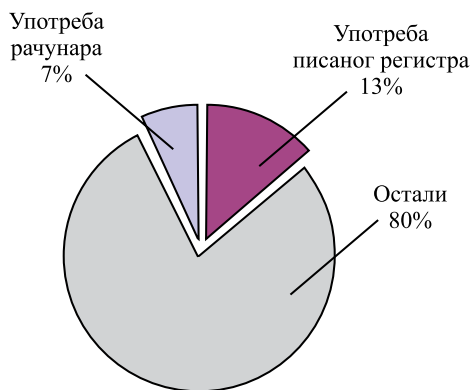
Графикон 7: Снабдевеност рачунарима

34 *Пишање 16*: „Како се постоји у вашем суду у случају када одељење судске праксе евидентира да је неко веће односно судија донело одлуку која изражава другачије правно схватање од раније објављеног става заузетог на седници одељења“

35 Чл. 185 Судског пословника: „Ако одељење судске праксе укаже да се у донетој одлуци одступило од праксе суда, председник већа поново износи ствар на седницу већа. Ако веће не промени одлуку, предмет се упућује председнику одељења ради изношења на седници одељења.“

на седницама одељења³⁶, нижи судови нису везани ранијом судском праксом. При том, иако већина нижих судова осећа потребу да на седницама одељења расправља о спорним питања поводом примене права и да заузима начелне правне ставове, мали број њих заиста то и чини у пракси.

Техничке могућности за употребу ИТ технологије за прикупљање и употребу текуће судске праксе, могу се оценити као добре. Комплетну рачунарску мрежу у којој сваки судија располаже рачунаром има већина испитаних судова (74%), док код осталих рачунаром располажу само председници одељења (13%) или постоји један односно више рачунара у судској библиотеци (13%)³⁷. У 47% судова већина судија заиста и користи рачунаре, у 33% их користи мањина, док их у 20% судова користи занемарљиво мали број судија³⁸. Само 6 % судова не користи ни једну од комерцијалних апликација са електронском збирком судске праксе, док преостали судови (94%) употребљавају један или више таквих програма³⁹. Осим оваквог софтвера (код кога судови не могу да утичу на избор објављеног материјала јер избор праве комерцијални издавачи софтвера), само мали проценат посматраних судова (13%) располаже сопственим, нестандардизованим софтвером за са-

Графикон 8: Начин приказивања прикупљене праксе

³⁶ Члан 40. и чл. 42 Закона о уређењу судова („Службени гласник РС“, број 63/2001, са изменама И допунама).

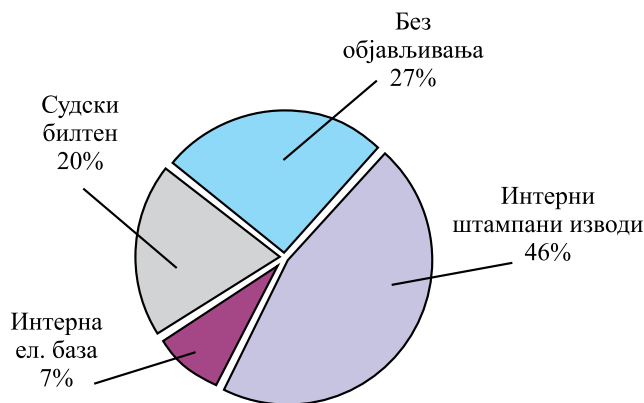
³⁷ Питање 17-а: „Какве су могућности вашеј суда у погледу употребе рачунара“

³⁸ Питање 17-б: „У којој мери судије и судијски помоћници користе рачунаре да би се упознали са судском праксом“

³⁹ Питање 17-ц: „Да ли у суду имате инсталиран неки од набројаних комерцијалних програма са електронском збирком судске праксе“

мосталан унос и претраживање судске праксе⁴⁰, од чега само 6% тај софтвер заиста и користи.

У погледу претраживања судске праксе прикупљене у оквиру делатности суда⁴¹, код 6% од испитаних судова постоји могућност брзог претраживања путем рачунара (уз употребу судског софтвера са базом података у коју одељење судске праксе редовно уноси и класификује прикупљене правне ставове), док у 13% судова постоји могућност претраживања кроз писане регистре судске праксе (опште и посебне). У 40% судова, судијама су доступне класификоване одлуке у којима су исказани значајни правни ставови, у 47% штампани изводи а у 20% судски билтени које приређује њихово одељење судске праксе. Изван судске праксе прикупљене у оквиру делатности суда, готово сви судо-

Графикон 9: Начин објављивања

ви (94%) имају могућност претраживања електронских база судске праксе коју приређују поједини комерцијални издавачи или претраживања штампаних издања комерцијалних билтена које суд наручује, укључујући и Билтен Врховног суда Србије (67%)⁴². При претражива-

⁴⁰ ПИИЊАЊЕ 17-г: „Да ли суд користи сопствени програм за унос и евиденцију судске праксе“

⁴¹ ПИИЊАЊЕ 18: „Да ли су подаци које евиденцира одељење судске праксе вашеј суда доступни судијама вашеј суда и на који начин“

⁴² ПИИЊАЊЕ 21: „Да ли Врховни суд Србије периодично доставља вашем суду изводе из своје евиденције судске праксе (изводе из појединих одлука, закључке и правна схваћања узета на седницама одељења), у којој форми (публикација или електронске базе података) и да ли ваш суд за то плаћа накнаду издавачу“

њу судске праксе судије у неким судовима могу се обратити за помоћ судијском помоћнику који обавља послове евиденције судске праксе (20%) или судском библиотекару (20%).

Судска пракса коју прикупља одељење судске праксе објављује се у виду интерних штампаних извода или фотокопија одлука који се периодично деле само судијама и судијским помоћницима (46%), у виду штампаних судских билтена који су доступни и јавности преко комерцијалних издавача (20%) или путем електронске базе података на локалној мрежи у суду (7%)⁴³. У судовима који објављују сопствене судске билтене (20%) период објављивања је 3 месеца (13%), односно годину дана (7%), а одабир правних ставова врши редакција састављена од више судија који поступају у различитим областима⁴⁴. Један број судова (20%), иако не издаје сопствени билтен, сарађује са комерцијалним издавачима тако што председници одељења судске праксе врше одабир прикупљених правних ставова и шаљу их комерцијалном издавачу, који их затим објављује по сопственом избору.

Судови који објављују судску праксу не примењују посебна писана правила о анонимизацији одлука (која би имала за циљ заштиту података и информација који представљају личну, државну, службену, војну или пословну тајну). Ипак, постоје изграђени искуствени стандарди у вези са подацима које не треба објављивати, тако да се у публикованим материјалима ови подаци изостављају⁴⁵.

Иако је у чл. 25 Судског пословника изричито прописана обавеза нижих судова да правна схватања прикупљена у оквиру делатности суда учине доступним Врховном суду Србије за потребе правосудног информационог система, према резултатима анкете то чини само 6% од укупног броја испитаних судова⁴⁶.

43 Питање 19: „На који начин се објављује евиденцирана судска пракса вашеј суда“

44 Питање 22: „Да ли је судска пракса која се евиденцира у вашем суду доступна стиручној и широј јавности, на који начин и у којим периодима се објављује“

45 Питање 23: „На који начин код објављивања одлука штиштиће податке и информације из одлука који представљају личну, државну, службену, војну или пословну тајну и да ли сће обавезни да се идржавате неких правила о анонимизацији одлука које се објављују (у смислу заштиће личној имена и других података о личности) и којих“

46 Питање 20: „Да ли ваш суд периодично доставља Врховном суду Србије изводе из своје евиденције судске праксе (нарочито новодом предмета у којим су ораничене моућности изјављивања ванредној правној лека Врховном суду Србије – нпр. смећање носега, сирови мале вредности...)“

В. УНАПРЕЂЕЊЕ СИСТЕМА ПРАЋЕЊА, ПРИКУПЉАЊА И УПОТРЕБЕ СУДСКЕ ПРАКСЕ

Анкетирани судови су исказали велико интересовање за унапређивање и повезивање система праћења, прикупљања и употребе судске праксе. Готово сви судови (94%) сматрају да би им користила писана упутства која разрађују методе прикупљања, анализе, систематизације, архивирања, дистрибуисања и претраживања судске праксе⁴⁷, компјутерски програм помоћу ког би могли да формирају сопствену електронску базу прикупљене судске праксе на нивоу суда и размењују податке у електронској форми са другим судовима⁴⁸ и укључили би се у пилот пројекат електронске евиденције судске праксе и електронског вођења судске библиотеке⁴⁹. У предлозима судова за побољшање система нарочито је указано на потребу да се обезбеди⁵⁰:

- једнообразан метод прикупљања и систематизације судске праксе са индексацијом кључних појмова уз могућност да се прикупљена судска пракса обједини у јединствену базу података за све судове у Републици Србији;
- боља искоришћеност постојећих ИТ ресурса за потребе праћења, прикупљања и претраживања судске праксе;
- мања зависност судова од комерцијалних издаваче електронских збирки судске праксе и прописа обезбеђивањем стандардизованог софтвера кроз који судови могу формирати сопствене ел. базе;
- делотворнији начин објављивања и дистрибуисања судске праксе Врховног суда Србије употребом ИТ технологије;
- објављивање судске праксе судова (нарочито Врховног суда Србије, Вишег трговинског суда и окружних судова) преко интернета и слободан приступ нижих судова тако објављеној судској пракси;

47 Питање 26.-а: „Да ли би вашем суду користила писана упутства која разрађују методологију прикупљања, анализе, систематизације, архивирања, дистрибуисања и претраживања судске праксе“

48 Питање 26-б: „Да ли би вашем суду користило компјутерски програм помоћу којег бисте могли да формирате сопствену електронску базу података о судској пракси на нивоу вашег суда и размењујете податке у електронској форми са другим судовима“

49 Питање бр. 28: „Да ли би се ваш суд укључио у пилот пројекат електронске евиденције судске праксе и електронског вођења судске библиотеке“

50 Питање 25: „Да ли би, по вашем мишљењу могла да се унапреди организација праћења, систематизовања, дистрибуције и употребе судске праксе на начин који би био од велике помоћи судијама у свакодневном раду и да ли имате предлога с тим у вези“

3. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

3.1. НОРМАТИВНИ АСПЕКТИ ОРГАНИЗАЦИЈЕ СИСТЕМА СУДСКЕ ПРАКСЕ

3.1.1. ОРГАНИЗАЦИЈА ДЕЛАТНОСТИ ПРАЋЕЊА СУДСКЕ ПРАКСЕ.

Полазећи од актуелних прописа, делатност судске праксе на нивоу судова нижих од Врховног суда дефинисана је одредбама Закона о уређењу судова (Сл. гласник РС бр. 63/01,42/02, 27/03, 130/03 и 29/04) и Судског пословника („Сл. гласник РС“ бр. 65/03)⁵¹, док је делатност судске праксе на нивоу Врховног суда Србије одређена и Пословником о уредјењу и раду Врховног суда Србије („Сл. гласник РС“ бр. 5/02, 46/02 и 72/04)⁵².

Према постојећем стању, систем праћења судске праксе одвија се у неколико сегмената. За један од њих задужен је Врховни суд Србије, који је дужан да јавно публикује значајније правне ставове који су изражени у појединим одлукама или су заузети на седницама одељења Врховног суда. Значај овако прикупљене судске праксе огледа се у том што омогућава видљивост рада Врховног суда, упознавање нижих судова са ставовима ВСС и уједначавање судске праксе. Овај сегмент праћења и уједначавања судске праксе (на нивоу Врховног суда) регулисан је Законом о уређењу судова (Сл.гласник РС бр. 63/01,42/02, 27/03, 130/03 и 29/04)⁵³ и Пословником о уредјењу и раду Врховног суда Србије („Сл. гласник РС“ бр. 5/02, 46/02 и 72/04)⁵⁴, при чему методологија праћења, прикупљања и употребе судске праксе није детаљно разрађена нормативним актима.

Други (општи) сегмент праћења судске праксе одвија се на нивоу осталих, нижих судова (Вишег трговинског суда, окружних судова,

51 Акт који доноси Министар правде РС.

52 Акт који доноси Врховни суд Србије.

53 Чл. 30 Закона о уређењу судова.

54 Чл. 22 ст. 4 Пословника о уредјењу и раду Врховног суда Србије

трговинских и општинских судова) и регулисан је Законом о уређењу судова („Сл. гласник РС“ бр. 63/01, 42/02, 27/03, 130/03 и 29/04) и Судским пословником („Сл. гласник РС“ бр. 65/03)⁵⁵. У већим првостепеним и другостепеним судовима образује се одељење судске праксе, док се у мањим судовима о тој делатности стара председник суда⁵⁶. Одељењем руководи судија кога поставља председник суда⁵⁷. Делатност одељења судске праксе у судовима свих инстанци обухвата праћење и проучавање судске праксе и правних схватања⁵⁸, евидентирање података о правним схватањима кроз општи и посебни регистар правних схватања и упознавање судија, судијских помоћника и приправника са судском праксом⁵⁹, припремање седнице свих судија на којој се износе спорна питања ради заузимања одређеног става у циљу уједначавања праксе⁶⁰ и одржавање седница одељења или заједничких седница одељења на којима се заузимају начелни ставови и правна схватања⁶¹.

На нивоу *группы судебных судов*, ова делатност обухвата и додатне активности које имају за циљ уједначавање судске праксе. Према одредбама Судског пословника⁶² свако поједино веће које поступа у предметима оцењује, приликом доношења одлуке, да ли усвојено правно становиште већа треба да се упише у евиденцију судске праксе⁶³, а ако нађе да по правном питању о коме решава треба утврдити правно схватање ради обезбеђења јединствене примене прописа, обавештава о томе председника одељења и застаје са радом на предмету док се ово питање не расправи у седници одељења односно општој седници⁶⁴. Свака одлука другостепених већа, пре предаје писарници мора се изнети одељењу судске праксе⁶⁵. Ако одељење судске праксе нађе да се

55 Акт који доноси Министар правде РС.

56 Чл. 35 ст. 1 Закона о уређењу судова и чл. 24 ст. 3 Судског пословника.

57 Чл. 35 ст. 3 Закона о уређењу судова.

58 Чл. 35 ст. 2 Закона о уређењу судова.

59 Чл. 27 Судског пословника

60 Чл. 28 ст. 2 Судског пословника

61 Чл. 13 – 23 Судског пословника.

62 Чл. 180-185 Судског пословника.

63 Чл. 180 Судског пословника: „Приликом доношења одлуке веће оцењује да ли усвојено правно становиште треба да се упише у евиденцију судске праксе. У евидентирању се користе одредбе Пословника који уређује праћење судске праксе.“

64 Чл. 181 Судског пословника.

65 Чл. 184 Судског пословника.

одлуком већа одступило од праксе суда, председник већа поново износи предмет на седницу већа које може донети другачију одлуку⁶⁶ а ако веће не промени своју одлуку, предмет се упућује председнику одељења ради изношења на седницу одељења⁶⁷. Правила о начину одлучивања седнице одељења, заједничке седнице два или више одељења и седнице свих судија, детаљније су прописана одредбама чл. 13 - 23 Судског пословника. Нацрт правног схватања усвојеног на седници одељења израђује судија извештач а коначни текст правног схватања потписују сви чланови одељења, с тим да судија који се са усвојеним правним схватањем не слаже, одвојено излаже своје мишљење и прилаже га уз изворник усвојеног правног схватања⁶⁸.

Анализа наведених одредби упутила би да делатност одељења судске праксе на нивоу другостепене инстанце има велики значај за уједначавање судске праксе. Међутим, ова правила Судског пословника нису на адекватан начин праћена и одредбама Закона о уређењу судова – стога што другостепена већа (изузев у Врховном суду Србије⁶⁹) нису везана правним схватањима које заузме седница одељења другостепеног суда. Поставља се питање због чега су ове одредбе нашле место у Судском пословнику (који је акт организационо-техничке а не процедуралне природе) уколико за такво поступање (изузев за Врховни суд) нема основа у Закону о уређењу судова (а за потребе Врховног суда поводом примене чл. 40 и 42 Закона о уређењу судова ова питања су детаљно уређена Пословником о уредјењу и раду Врховног суда Србије). Управо због овог разлога постоји различито поступање другостепених судова – већина не примењује наведене одредбе Судског пословника (јер немају основ у Закону о уређењу судова), док мањи део судова (где је већина судија добро информисана о судској пракси) примењује наведене одредбе, одговорно се постављајући према својој улози у правосудном систему и обезбеђујући на такав начин уједначавање судске праксе на свом подручју – што је од значаја нарочито у предметима у којим се не може изјавити ревизија Врховном суду Србије. Добро организован систем праћења и употребљива база судске праксе допринела би бољем информисању другостепених судија о актуелним ставовима и уједначавању судске праксе другостепених судова.

66 Чл. 182 Судског пословника.

67 Чл. 185 Судског пословника.

68 Чл. 19 Судског пословника.

69 Чл. 40 и чл. 42 Закона о уређењу судова.

3.1.2. МЕТОД ПРИКУПЉАЊА И ОБРАДЕ ПОДАТАКА И УПОТРЕБА ИТ ТЕХНОЛОГИЈА

Начин прикупљања и класификовања података из области судске праксе одређен је чл. 25 Судског пословника утолико што се у суду води *ојшији рејистар* правних схватања (у који се у сажетом облику уносе правна схватања изражена у одлукама суда у појединим предметима или примељена од вишег суда, а која су од значаја за судску праксу) и *посебан рејистар* (у који се уносе правна схватања усвојена на седници свих судија, седницама одељења, саветовањима и радним састанцима судија). Оба регистра воде се посебно за сваку грану судског рада хронолошким редом, а правна схватања која је суд унео у регистре достављају се Врховном суду Србије за потребе правосудног информационог система⁷⁰. Пословник прописује и могућност да се послови праћења судске праксе обављају на рачунару, с тим да се у том случају примењује јединствена методологија и рачунарски програми утврђени у Правосудном информационом систему Србије⁷¹, а при увођењу информационе технологије у рад суда поступа се у складу са јединственим Правосудним информационом системом Србије⁷².

Проблем у примени ових одредби постоји утолико што, изузев наведених одредби оквирног карактера, у Републици Србији није успостављен Правосудни информациони систем – постојећи прописи који регулишу правосудни информациони систем Републике Србије⁷³ су застарели, никада нису потпуно заживели у пракси јер нису на време донети одговарајући подзаконски акти, и не могу одговорити садашњим потребама. Поред тога, на нивоу Републике не постоји ни акт који би прописивао методологију како за вођење регистара судске праксе у писаној форми, тако ни за њихово вођење у електронском облику.

70 Врховни суд Србије је, према чл. 22 ст. 5 Пословника о уређењу и раду Врховног суда Србије („Сл. гласник РС“ бр. 5/02, 46/02 и 72/04), задужен за регистровање и обраду података и правних ставова за потребе правосудног информационог система.

71 Чл. 26 Судског пословника.

72 Чл. 126 Судског пословника.

73 Закон о организацији и јединственој методологији прикупљања, евидентирања и обраде података и информација за потребе правосудних органа од интереса за целу земљу („Сл. лист СФРЈ“ бр. 44/89); Закон о информационом систему Републике Србије („Сл. гласник“ РС бр. 12/96).

Управо због ових недостатака (одсуство Правосудног информационог система и детаљно прописане методологије) постоји могућност пилот пројеката у оквиру појединих судова⁷⁴ – према одредбама Судског пословника судовима је дозвољено и сада, у одсуству Правосудног информационог система, да у свом раду користе аутономне (личне) рачунаре или њихову мрежу, да се укључе у рачунарски систем других правосудних или органа управе, или да за обраду података користе рачунарске центре других органа и предузећа⁷⁵ за потребе вођења свих врста евиденција⁷⁶, а при том се у раду са рачунаром може одступити од одредаба пословника када је то неопходно због начина функционисања рачунарског система, али тако да се морају обезбедити сви подаци који се обезбеђују и уобичајеним начином вођења⁷⁷.

На савезном нивоу, за време постојања ранијег Савезног суда СРЈ било је покушано успостављање јединствене методологије и формирање јединствене електронске базе судске праксе. У периоду од 1996. године па док је постојао ранији Савезни суд СРЈ, у ту сврху коришћена је некомерцијална апликација PRIS-IPSP, која је израђена на основу UNESCO апликације која је настала почетком 90-тих година, које је радила под оперативним системом ДОС. Систем се заснивао на детаљној методологији којом су били одређени сви параметри система, а функционисао је тако што су нижи судови пратили судску праксу и припремали сентенце, потом их достављали Савезном суду који је вршио селекцију, уносио те сентенце у јединствену базу и периодично дистрибуисао допуне судовима који су користили такву апликацију. На жалост, систем никада није успостављен до краја и само је мали број судова користио ову апликацију (неки судови је и данас користе). Након престанка рада Савезног суда, комерцијални издавачи су искористили ову базу података тако што су из ње преузели сентенце и направили сопствене апликације које сада продају судовима.

74 Основ за то су чл. 124 и 125 Судског пословника.

75 Чл. 125 ст. 1 Судског пословника.

76 Чл. 124 ст. 1 Судског пословника.

77 Чл. 124 ст. 3 Судског пословника.

3.2. МОГУЋНОСТ ИЗГРАДЊЕ ЈЕДИНСТВЕНОГ МОДЕЛА НА ОСНОВУ ПОСТОЈЕЋИХ ИСКУСТАВА У СУДОВИМА

Анализа постојеће организације система евиденције судске праксе у нижим судовима, показује да судови углавном примењују врло различите методе приликом праћења, евидентирања и употребе судске праксе. То за сада више спада у домен организационих и судијских вештина, јер је фактички препуштено организационим способностима председника суда и руководиоца одељења судске праксе у сваком поједином суду.

Потребу за систематизованом судском праксом судови за сада углавном задовољавају употребом публикација и програма већег броја комерцијалних издавача (Интермекс, Инг-про, Инфотек, Параграф-нет итд.) који, уз ванинституционалну сарадњу са појединим судијама, прикупљају и објављују судску праксу у писаној и у електронској форми. Овако публикована судска пракса има недостатке – правни ставови се често неселективно објављују у настојању да се оствари што обимнија збирка, публикације и електронске базе се због високе цене не могу обезбедити свим судијама, а иначе не дају могућност да се анализира и унапређује пракса сваког појединог суда.

У овој области могуће је направити синтезу позитивних искустава из које би се могле поставити добре методолошке основе. С тим у вези треба консултовати судове који имају целовито организован систем прикупљања и систематизације судске праксе (нпр. Четврти општински суд у Београду, Трећи општински суд у Београду, Виши трговински и Окружни суд у Београду), метод избора и публикавања судске праксе (нпр. Окружни суд у Београду, Виши трговински суд у Београду, Окружни суд у Новом Саду, Први општински суд у Београду) метод употребе судске праксе у сврху њеног уједначавања (нпр. Виши трговински суд у Београду, Окружни суд у Београду) и методе анализе „критичних“ и актуелних проблема праксе и едукације судија у вези са тим проблемима (Четврти општински суд у Београду, Први општински суд у Београду).

Код свих анкетираних судова иначе постоји потреба за пилот-пројектима у вези употребе ИТ технологија и 94% судова жели да се

укључи у такве пројекте. Пилот пројекат који би имао за циљ израду апликативног софтвера са методолошким упутством за прикупљање, евидентирање и употребу судске праксе и за вођење судске библиотеке могао би бити од непосредног интереса за делатност нижих судова (првостепених и другостепених). С друге стране, то би могло бити од интереса и за Врховни суд Србије и Министарство правде, стога што би се уједначавањем метода који би били примењени у пилот-пројекту за електронску евиденцију судске праксе олакшала каснија изградња целовитог Правосудног информационог система – усвајањем оних решења која у буду дала добре резултате и стварањем могућности да судови постану аутономни у односу на комерцијалне издаваче електронских збирки прописа. Било би веома корисно да се у евентуални пилот пројекат непосредно укључи и Врховни суд Србије, како због искуства које се тиче начина организовања делатности праћења, прикупљања, објављивања и употребе судске праксе на нивоу тог суда, тако и због чињенице да он у крајњем исходу мора узети учешћа у дефинисању методологије пре него што она постане званична. Најзад, нема сметњи да се размотри и могућност повезивања таквог пилот-пројекта са другим текућим пројектима, ради усаглашавања и координације активности⁷⁸.

3.3. ПЕРСПЕКТИВЕ ДАЉЕГ РАЗВОЈА И ТЕКУЋИ ПРОЈЕКТИ НА ПОЉУ УНАПРЕЂЕЊА СИСТЕМА

Поводом активности на пољу унапређења система праћења, прикупљања и употребе судске праксе у току је неколико значајних пројеката који се одвијају на нивоу Републике Србије.

Први значајан пројекат који је у току, започет 30. марта 2004. године, финансиран је од стране USAID и израз је сарадње Министарства правде РС и Владе РС са Владом Сједињених Америчких Држава – ССАСА (Пројекат реформе судске управе трговинских судова у Србији). Циљ пројекта је да у року од 30 месеци помогне да се у Србији

⁷⁸ Види, доле: Перспективе даљег развоја и текући пројекти на пољу унапређења система.

обезбеди, примени и управља савременим, ефикасним и поузданим механизмом за решавање трговинских спорова. Програм покрива јачање институција, развој нових могућности контроле ефикасности, тренинг и стручно усавршавање, унапређење судског пословања и нормативну подршку за развој програма техничке подршке. Основе за овакве пројекте су разрађене у Меморандуму о разумевању закљученом између Министарства правде Републике Србије и Владе САД⁷⁹ Овај пројекат између осталог, подразумева повезивање трговинских судова у јединствену ИТ мрежу. У погледу успостављања јединственог система праћења судске праксе, већина трговинских судова за сада користи електронску збирку прописа и судске праксе комерцијалног издавача „Параграф нет“ и до закључења овог извештаја није било информација да ли ће трговински судови у оквиру пројекта CCASA надаље развијати сопствени софтвер, или ће то у крајњем исходу бити препуштено комерцијалном издавачу. Од тог избора зависи да ли ће трговински судови имати потребу за пилот пројектом израде апликативног софтвера за праћење, прикупљање и употребу судске праксе или неће имати такву потребу.

Други велики пројекат, у сарадњи са ЕАР⁸⁰ започело је Министарство правде Републике Србије са циљем успостављања јединственог правосудног информационог система Републике Србије. Један од сегмената тог система подразумева формирање јединствене електронске базе података – збирке прописа, судске праксе и стручне литературе. Планирано је да се пројекат развије у сарадњи Министарства правде са свим органима који учествују на припреми, доношењу или објављивању прописа односно судске праксе (Народном скупштином РС, Судом ДЗ СЦГ, Уставним судом РС, Врховним судом Србије, Вишим Трговинским судом, „Службеним гласником РС“ и „Службеним листом ДЗ СЦГ,,). До закључења овог извештаја, није било информација о том да је пројекат одмакао од почетне фазе, с тим да се за неколико месеци може очекивати коначни исход пројекта – или у виду успешног дефинисања јединственог система или у виду неуспеха пројекта. У зависности од успеха овог пројекта зависиће и потреба за пилот-

⁷⁹ Меморандум је објављен на веб - сајту Министарства правде РС www.mpravde.sr.gov.yu.

⁸⁰ Европска агенција за реконструкцију.

пројектом израде јединствене методологије евиденције судске праксе, а у зависности од тога да ли ће се у оквиру наведеног пројекта ЕАР одредити за то да се прикупљена судска пракса преко Врховног суда Србије доставља комерцијалним издавачима електронских збирки или за израду посебног апликативног софтвера који би судове учинио аутономним у односу на комерцијалне издаваче, зависиће и потреба за пилот пројектом који се тиче израде таквог апликативног софтвера. С тим у вези се могу очекивати поузданије информације тек за неколико месеци (на пролеће 2006. године).

Трећи пројекат који је у току односи се на изградњу модерне судске управе и финансиран је од немачке Фондације IRZ. Пројекат се остварује кроз сарадњу Општинског суда у Зајечару (Република Србија) и Општинског суда у Бремену (Немачка) почев од 2002. године. Циљ тог „пројекта близанца“ (Twinning) у организацији Фондације IRZ јесте увођење модерне судске управе уз подршку информационих технологија у одабраном српском суду (пилот пројекат). Циљ пројекта је, између осталог, да у оквиру свеобухватне реформе судства која ће обухватати читаву територију земље Министарство правде Републике Србије усвоји модел из Зајечара и прошири га на читаву републику⁸¹.

3.4. РЕЗИМЕ ЗАКЉУЧАКА И ПРЕПОРУКЕ

1) Не постоји детаљно разрађена и јединствена методологија праћења, прикупљања, систематизације, анализе, објављивања, дистрибуисања и употребе судске праксе у Републици Србији, већ судови организују делатност евиденције судске праксе на основу искуства и организационих способности председника појединих судова и председника одељења судске праксе (изузев Врховног суда Србије, који има разрађен метод). Постоји потреба за израдом јединствене методологије која би била основ за било какав вид повезивања судова на пољу прикупљања, анализе и употребе судске праксе, јер је без тога не може бити говора о изградњи јединственог и употребљивог система на нивоу целе Републике.

81 Извор: извештај објављен на web - сајту Фондације IRZ <http://www.stabilitaetspakt-soe.de/srp/evropa/irz/>.

2) Не постоји методологија праћења непосредне примене међународних стандарда у пракси судова Републике Србије, нити судови прате овај сегмент праксе. Ово знатно отежава праћење праксе у примени међународних стандарда и готово онемогућава анализу уједначености судске праксе у примени међународних стандарда на нивоу судова нижих од Врховног суда Србије. Оваква методологија требала би бити саставни део јединствене методологије.

3) Не постоји јединствен информациони систем правосудних органа нити информациони систем судова Републике Србије на пољу електронског праћења, прикупљања, систематизације, анализе, објављивања, дистрибуисања и употребу судске праксе. У току је један обиман пројекат на том плану⁸², али се код њега није пошло од разраде методологије, већ се за сада скицирају нормативне основе система и његови поједини сегменти. Уколико се настави са таквим приступом, тешко да ће тај пројекат омогућити у догледно време повезивање свих судова на том пољу и праћење делатности нижих судова. Стиче се утисак да то није ни циљ пројекта, већ се он бави само разрадом начина на који би се могла израдити једна електронска апликација – статичка база података за потребе правосудних органа и обезбедити стални извор података у сарадњи између јавних гласила („Службени лист ДЗ СЦГ“ и „Службени гласник РС“), Врховног суда Србије и Вишег трговинског суда. Иако је полазна идеја добра, основано се може поставити питање да ли је израда једне тако обухватне апликације изводљива и да ли се то може назвати „јединственим информационим системом правосудних органа“, будући да ово преставља само један сегмент, а не цео систем.

4) Не постоји јединствена база података у коју би се кроз редовну делатност судова на једнообразан начин прикупљали и потом дистрибуисали значајнији правни ставови изражени у појединим судским одлукама. Ранији покушај успостављања такве базе на нивоу Савезног суда СРЈ није заживео, али је имао добре основе и производ тог пројекта је некомерцијална апликација са преко 13.000 одабраних сентенци (PRIS-IPSP). Метод који је примењен приликом формирања те базе могао би бити надограђен, тако да би било могуће израдити технолошки модернији софтвер уз употребу сличног метода прикупљања података,

82 EAR.

што би појединим судовима пружило како аутономност у односу на комерцијалне издаваче, тако и могућност повезивања у јединствен систем. За потребе надоградње оваквог система, било би корисно прибавити пратећу документацију ранијег система PRIS-IPSP, којом је располагао ранији Савезни суд СРЈ и Савезно министарство правосуђа.

5) Највећи судови у Републици Србији располажу добрим условима за употребу информационих технологија са потпуно разведеним рачунарским мрежама и постоје услови за спровођење пилот пројекта који би имао за циљ израду мултифункционалне апликације која би имала сврху да успостави основе методологије праћења, прикупљања, систематизације, анализе, објављивања, дистрибуисања и употребе судске праксе на различитим нивоима. Таква апликација би се могла осмислити тако да остварује сврху на нивоу сваког појединог суда који је користи, али да пружа и могућност вертикалног и хоризонталног повезивања судова (погледај табелу у прилогу). Овакав приступ би, с једне стране, смањило ризик од неуспеха глобалног пројекта установљавања система за целу Републику (јер би се сврха пројекта остварила и на нивоу сваког појединог суда и сваке поједине судске библиотеке) а с друге, повећале би се шансе за спровођење глобалног пројекта уколико на нивоу нижих судова ово пружи добре резултате.

3.5. ЗАВРШНА НАПОМЕНА

3.5.1. ПРАВИЛНИК МИНИСТРА ПРАВДЕ РС ОД 23.12.2005. ГОДИНЕ

Након састављања овог извештаја, у време припреме за штампу, републички Министар правде донео је Правилник о прикупљању, обради, исказивању, обједињавању, преносу и размени података и информација у Правосудном информационом систему. Правилник је објављен у „Службеном гласнику РС“ бр. 114/05 од 23.12.2005. године и ступио је на снагу 31.12.2005. године. Као основ за доношење Правилника искоришћена је одредба чл. 6 старог савезног Закона о организацији и јединственој методологији прикупљања, евидентирања и обраде података и информација за потребе правосудних органа од интереса за целу земљу („Службени лист СФРЈ“ бр. 44/89).

Овакав потез свакако треба поздравити и подржати као почетак у настојању да се успостави систем. Међутим, таквом начину успостављања методолошких основа правосудног информационог подсистема може се упутити неколико замерки.

3.5.2. НАДЛЕЖНОСТ ЗА ДОНОШЕЊЕ ОВАКВОГ ПРОПИСА

Поставља се питање да ли је овакав правилник требао и могао бити донет на основу чл. 6 старог савезног Закона. Наведена одредба давала је овлашћење савезном органу управе надлежном за послове правосуђа да донесе такав подзаконски акт⁸³. Иако је такав орган након ступања на снагу Уставне повеле Државне заједнице СЦГ престао да постоји, искључена је аналогија и непосредна примена овог прописа на републичком нивоу – у основи, из два разлога:

- наведени савезни закон донет за потребе организовања правосудног информационог система на савезном нивоу, дакле он није био намењен непосредној примени на републичком нивоу;
- за потребе републичког информационог система постоји републички Закон о информационом систему Републике Србије („Службени гласник РС“ бр. 12/96), који на другачији начин одређује надлежности с тим у вези.

Према још увек важећем Закону о информационом систему Републике Србије („Службени гласник РС“ бр. 12/96) и према Закону о уређењу судова, за успостављање нормативног оквира и функционисање правосудног информационог система било неопходно да се испуни неколико предуслова (који у време доношења Правилника нису испуњени):

1) да Влада РС пропише области у којима се воде базе података за одређене информационе подсистеме (какав је и правосудни)⁸⁴, на-

83 „Методолошке основе, стандарде и начин прикупљања, евидентирања, обраде, исказивања, преноса, размене и заштите података и информација Правосудног информационог система прописује функционер који руководи савезним органима управе надлежним за послове правосуђа“.

84 Чл. 4 Закона о информационом систему Републике Србије: „Базе података из одређене области чине информациони подсистем те области. Информациони систем чине ин-

чин њиховог вођења, праћења промена, размене и коришћења⁸⁵; садржај и начин спровођења мера обезбеђења заштите имовине и система заштите података од злоупотребе⁸⁶, програм развоја информационог система са описом задатака, роковима и носиоцима њиховог извршења, неопходним кадровским, техничким и другим условима и потребним финансијским средствима⁸⁷;

2) да републички орган државне управе надлежан за информациони систем установи речник података информационог система⁸⁸, обезбеди јединствено пројектно решење за вођење речника података информационог подсистема⁸⁹ и води надзор над системом, применом закона и подзаконских прописа⁹⁰ с тим у вези.

3) да републичко министарство надлежно за послове правосуђа спроводи донете законе и друге прописе који се тичу уређења и развоја правосудног информационог система⁹¹.

Имајући у виду такву поделу надлежности и све оно што треба да буде обухваћено нормативним актима, оправдано се може поставити питање дали је доношењем наведеног Правилника од стране Министра правде изабран прави пут на успостављању информационог система.

формациони подсистеми, повезани на начин предвиђен овим законом.“

85 Чл. 3 ст. 1 и ст. 4 Закона о информационом систему Републике Србије: „Влада Републике Србије прописаће области у којима се воде базе података из става 1. овог члана, као и податке који чине садржај заједничке базе података, начин њиховог вођења, праћења промена, размене и коришћења.“

86 Чл. 12 ст. 3 Закона о информационом систему РС: „Влада Републике Србије прописаће садржај и начин спровођења мера обезбеђења заштите имовине и система и заштите података од злоупотребе.“

87 Чл. 13 Закона о информационом систему РС: „Влада Републике Србије доноси програм развоја информационог система који обухвата нарочито: опис задатака, рокове и носиоце њиховог извршења, неопходне кадровске, техничке и друге услове и потребна финансијска средства.“

88 Чл. 11 ст. 3 Закона о правосудном информационом систему РС: „Речник података, у смислу овог закона, је програмско решење којим се описује садржај база података, регистра и евиденција и услови и могућности за њихово коришћење.“

89 Чл. 11 ст. 1 Закона о правосудном информационом систему РС.

90 Чл. 17 Закона о правосудном информационом систему РС: Надзор над применом овог закона и прописа донетих на основу њега врши орган државне управе надлежан за информациони систем.

91 Чл. 66 Закона о уређењу судова.

3.5.3. САДРЖИНА ПРАВИЛНИКА

Може се рећи да је видљиво настојање доносиоца да се, по први пут након доношења прописа који регулишу правосудни информациони систем⁹² успоставе методолошке основе праћења и начина прикупљања, обраде, исказивања, обједињавања, преноса и размене података и информација Правосудног информационог система – што свакако представља позитиван помак.

Замерка би се могла упутити на начин поделе правних области јер је евидентно да би материје које су највише заступљене у судовима (грађанско и кривично право и поступци) могле бити детаљније обрађене по областима, нарочито када се има у виду да је материја уставног и државног уређења и материја привредних делатности утврђена знатно детаљнија обрађена. Примера ради, изостала је значајна област радног права и специфична стамбено-комунална област. Поред тога, иако је Правилником предвиђено да се код уноса појединих одлука морају унети и кључне речи (тзв. „дескриптори“) није опредељено ко ће и у ком року израдити речник кључних речи и појмова који се могу употребљавати (нити је опредељено да ли ће тај речник уопште бити приређен).

Иако Правилник не разрађује детаљан метод, његовој садржини нема се много шта замерити – јер је циљ доносиоца очигледно био само да започне процес и успостави основе система, а не да регулише сва методолошка питања. Међутим, с обзиром раније изнету поделу надлежности, овакав акт би ипак био подобнији да буде предлог Влади Републике Србије, као надлежном телу за доношење прописа који ће на овакав начин регулисати методолошке основе информационог подсистема правосудних органа.

У сваком случају, садржина овог Правилника (без обзира да ли ће тај пропис заиста и бити примењиван у пракси) може послужити као добар скуп почетних смерница за даљи развој ИТ система и апликативног софтвера (утолико што представља виђење ресорног министарства у Влади о методолошким основама), што значајно олакшава даље планирање пројеката с тим у вези.

⁹² Закон о организацији и јединственој методологији прикупљања, евидентирања и обраде података и информација за потребе правосудних органа од интереса за целу земљу („Службени лист СФРЈ“ бр. 44/89) и Закон о информационом систему Републике Србије („Службени гласник РС“ бр. 12/96).

Сегмент:	Могућности:	Извор и селекција података:
База текуће праксе у суду (општи и посебни регистар правних схватања) ⁹³	<ul style="list-style-type: none"> -евидентирање и праћење најектукелнијих проблема судске праксе у сваком поједином суду -анализа „критичних тачака“ у пракси сваког појединог суда -деловторно информисање и едукација судија уз искоришћење сопствених ресурса, времена и простора -Једначавње и праћење Једначености судске праксе на нивоу појединог суда -аутономност судова у односу на друге изворе објављивања судске праксе -информисање јавности о тумачењима примењеним у пракси сваког појединог суда -повезивање са другим судовима 	извор: редовна делатност одсеља судске праксе у сваком поједином суду селекција: одсељење судске праксе у сваком поједином суду
Судска пракса Врховног суда Србије	<ul style="list-style-type: none"> -евидентирање најзначајнијих правних схватања у Републици -деловторно информисање и едукација судија уз искоришћење сопствених ресурса, времена и простора -праћење Једначености праксе на нивоу Врховног суда -аутономност судова у односу на друге изворе објављивања судске праксе -информисање јавности о тумачењима примењеним у пракси ВСС -повезивање са нижим судовима 	извор: Билтени Врховног суда Србије селекција: редакција ВСС
Судска пракса трговинских судова	<ul style="list-style-type: none"> -евидентирање правних схватања трговинских судова -деловторно информисање и едукација судија уз искоришћење сопствених ресурса, времена и простора -праћење Једначености праксе на нивоу Вишег трговинског суда и упоређење са праксом судова опште надлежности -аутономност судова у односу на друге изворе објављивања судске праксе -информисање јавности о тумачењима примењеним у пракси ВТС -повезивање са нижим тргов. судовима и са судовима опште праксе 	извор: Билтени Вишег трговинског суда селекција: редакција ВТС
Судска пракса судова опште надлежности	<ul style="list-style-type: none"> -евидентирање правних схватања на нивоу окружних и апелационих судова -деловторно информисање и едукација судија уз искоришћење сопствених ресурса, времена и простора -праћење Једначености праксе на нивоу окружних и апелационих судова и упоређење са праксом трговинских судова -аутономност судова у односу на друге изворе објављивања судске праксе -информисање јавности о тумачењима примењеним у пракси судова опште надлежност -повезивање са нижим судовима опште праксе и са трговинским судовима 	извор: Билтени окружних и апелационих судова селекција: редакције окружних и апелационих судова; редакција Врховног суда Србије
Међународни стандарди	<ul style="list-style-type: none"> -евидентирање непосредне примене међународних стандарда у пракси домаћих судова -евидентирање одобраних сентеници Европског суда за људска права -деловторно информисање и едукација судија уз искоришћење сопствених ресурса, времена и простора -праћење услагашености праксе на нивоу Врховног суда са међународним стандардима -праћење услагашености праксе у сваком поједином суду са међународним стандардима -аутономност судова у односу на друге изворе објављивања праксе у примени међународних стандарда -информисање јавности о примени међународних стандарда 	Редакција Врховног суда Србије
Судска библиотека	<ul style="list-style-type: none"> -могућност преграживања свих библиотечких издања по више критеријума (тематски, по аутору, по издању...) -деловторно информисање судија уз боље искоришћење сопствених ресурса, времена и простора 	Извор и селекција: редовна делатност судског библиотекара

ПРИЛОГ: УПИТНИК

У п и т н и к
ОРГАНИЗАЦИЈА СИСТЕМА
ЕВИДЕНЦИЈЕ СУДСКЕ ПРАКСЕ

Суд (попунити): _____

а. Нормативни извори за јединствену евиденцију судске праксе

1. Које законске, подзаконске и друге опште акте примењујете у организацији, начину евидентирања, анализе, објављивања, дистрибуисања и употребе судске праксе (набројати): _____

2. Да ли постоји методологија праћења судске праксе и јединствена номенклатура (стандарди) одређених појмовних категорија из области судске праксе које се морате придржавати и који општи акт (акти) је прописује? _____

3. Да ли је иста методологија праћења и објављивања судске праксе на нивоу Врховног суда Србије и на нивоу нижих судова (заокружи):

а) ДА б) НЕ в) НЕ ЗНАМ

4. Који орган је надлежан да пропише методологију праћења и евидентирања судске праксе (на нивоу праксе Врховног суда Србије и на нивоу судске праксе нижих судова)?

а) на нивоу Врховног суда Србије: _____

б) на нивоу нижих судова: _____

5. Да ли постоји јединствен информациони систем евиденције судске праксе у Републици Србији, који орган је одговоран за успостављање и одржавање тог система и да ли је Ваш суд укључен у тај систем и на који начин? _____

в) да ли се евидентирају сви значајнији правни ставови и тумачења изражена у одлукама вишег суда и ко је задужен за селекцију и обраду правних ставова (судија, стручни сарадник)? _____

г) да ли се посебно евидентирају и класификују одлуке у којима су, на основу Уставне повеље ДЗ СЦГ непосредно примењене међународне конвенције за заштиту људских права и међународни стандарди с тим у вези (нпр. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода)? _____

д) ко у вашем суду одлучује да ли ће се одлука статистички исказати као потврђена, укинута или преиначена (заокружи):

- 1) референт у писарници
- 2) стручни сарадник
- 3) судија-председник одељења или руководилац судске праксе
- 4) _____

ђ) на који начин се статистички исказује одлука која је делимично преиначена, делимично укинута и делимично потврђена и ко је овлашћен да то одређује за сваки поједини предмет (референт у писарници, стручни сарадник, судија-председник одељења или руководилац судске праксе)? _____

е) да ли се врши анализа квалитета свих одлука по појединим врстама правних института (нпр. у грађанској материји: испуњење уговора, накнада штете, неважност правног посла, утврђење права својине, брачна тековина...; у кривичној материји по појединим кривичним делима итд.) и ко је задужен за такву анализу?

1. анализа по правним институтима (заокружи): ДА НЕ
2. за анализу је задужен (допиши) _____

12. Да ли постоје регистри судске праксе и на који начин су они организовани? _____

13. Да ли постоји архива судске праксе у којој се чувају одлуке из којих су евидентирани значајнији правни ставови (заокружи) ?

- а) ДА
- б) НЕ

в. Употреба судске праксе

14. За које сврхе користите прикупљену и систематизовану судску праксу (заокружити):

- а) уједначавање праксе
- б) анализа врсте и структуре предмета према врсти спора
- в) повећање ефикасности у раду судија
- г) информисање и едукација судија/помоћника
- д) истраживање специфичних правних института
- ђ) _____

15. Да ли се у вашем суду приређују периодични извештаји који могу да прикажу поводом којих правних института се делотворно окончавају поступци, а поводом којих правних института се одлуке често укидају и враћају на поновни поступак?

- а) приређују се такви извештаји
- б) не приређују се такви извештаји

16. Како се поступа у вашем суду у случају када одељење судске праксе евидентира да је неко веће односно судија донело одлуку која изражава другачије правно схватање од раније објављеног става заузетог на седници одељења (заокружити):

- а) само се евидентира став, јер судије нису везане ранијом судском праксом и ставовима одељења
- б) одлука се експедује али се иницира седница одељења на којој се расправља о спорном питању ради уједначавања будуће праксе
- в) задржава се предмет у судској пракси и иницира одељенска седница на којој се одлучује о правилности исказаног правног схватања у спорној одлуци; ако одељење остане при ранијем ставу, спорна одлука мора бити превећана и усаглашена са таквим тумачењем;
- г) _____

17. Употреба рачунара за потребе евиденције и коришћења судске праксе (заокружити):

- а) Какве су могућности вашег суда у погледу употребе рачунара (заокружи):
 - постоји комплетна рачунарска мрежа и сваки судија има рачунар
 - не постоји комплетна рачунарска мрежа али сваки судија има рачунар
 - само председници одељења имају рачунаре
 - судије немају рачунаре, али постоји један или више рачунара у библиотеци
 - _____
 - _____
 - _____

20. Да ли ваш суд периодично доставља Врховном суду Србије изводе из своје евиденције судске праксе (нарочито поводом предмета у којим су ограничене могућности изјављивања ванредног правног лека Врховном суду Србије – нпр. сметање поседа, спорови мале вредности...)? _____

21. Да ли Врховни суд Србије периодично доставља вашем суду изводе из своје евиденције судске праксе (изводе из појединих одлука, закључке и правна схватања заузета на седницама одељења), у којој форми (публикација или електронске базе података) и да ли ваш суд за то плаћа накнаду издавачу:

- а) периодично се достављају изводи (заокружи): ДА НЕ
б) форма (подвући): -штампана публикација/електронска база/публикација и електронска база)
в) суд плаћа накнаду издавачу ДА НЕ

22. Да ли је судска пракса која се евидентира у вашем суду доступна стручној и широј јавности, на који начин и у којим периодима се објављује?

- а) доступност јавности (заокружи): ДА НЕ
б) начин објављивања (подвући): /- штампана публикација/ - електронска база/ - Интернет/
в) период објављивања: _____

На који начин вршите селекцију одлука коју објављујете (заокружити):

- а) судије непосредно формулишу сентенце и шаљу издавачу
б) председник одељења судске праксе врши одабир и шаље издавачу
в) редакција састављена од више судија из различитих материја врши одабир и шаље издавачу

23. На који начин код објављивања одлука штитите податке и информације из одлука који представљају личну, државну, службену, војну или пословну тајну и да ли сте обавезни да се придржавате неких правила о анонимизацији одлука које се објављују (у смислу заштите личног имена и других података о личности) и којих (ЗАОКРУЖИТИ):

- а) постоје писана правила о анонимизацији одлука којих се придржавамо
б) не постоје писана правила о анонимизацији одлука, али се поверљиви подаци не објављују
г) објављују се једино изводи (сентенце) али не и образложење одлука у којима постоје такви подаци
в) одлуке се објављују са свим подацима који су у њима наведени

24. Финансијска средства за објављивање судске праксе коју евидентира ваш суд обезбеђују се (заокружити):

- а) тако што су буџетом обезбеђена суду потребна финансијска средства за ову сврху
б) из других расположивих извора
в) суд нема такве трошкове јер не објављује сопствену судску праксу

